

Joanna Subel

Instytut Muzykologii, Wydział Nauk Historycznych i Pedagogicznych
Uniwersytet Wrocławski

Idee humanizmu oraz przesłanie pacyfistyczne w *The Armed Man: A Mass for Peace* Karla Jenkinsa

Karl Jenkins

Walijski kompozytor Karl William Pamp Jenkins, urodzony w 1944 roku w miejscowości Penclawdd, swoją drogę artystyczną rozpoczął jako instrumentalista. Pierwszych lekcji fortepianu udzielał mu ojciec (nauczyciel, organista, dyrygent chóru), potem ukończył Gowerton Grannar School. Doświadczenia zawodowe młody Jenkins zdobywał w walijskiej Nationalen Youth Orchestra, grając na oboju, następnie jako pierwszy oboista w National Orchestra of Wales. Studia muzyki klasycznej odbył w Cardiff University (klasa kompozycja Aluna Hoddintta¹), a następnie kontynuował studia podyplomowe w londyńskiej Royal Academy of Music. Dla rozwoju kariery muzycznej Jenkinsa duże znaczenie miało poznanie muzyki jazzowej oraz jazz-rockowej. Późniejszy kompozytor podjął grę na saksofonach barytonowym i sopranowym, oboju, a także keyboardzie. W 1970 wystąpił na Montreux Jazz Festival wraz z grupą „Nucleus”, której stał się członkiem i współzałożycielem. Muzycy uzyskali wówczas I nagrodę².

W 1972 roku Karl Jenkins dołączył do grupy „Soft Machine” (z Canterbury), należącej w latach siedemdziesiątych do najbardziej kreatywnych grup, uprawiającej rock progresywny. Był to kierunek wykorzystujący zdobycze różnych rodzajów muzyki popularnej, jazzu, bluesa, rock and rolla, a także muzyki klasycznej, w tym muzyki symfonicznej³. Ideą muzyków uprawiających rock progresywny było tworzenie muzyki o znacznej wartości artystycznej. Wybierano ambitne teksty m.in. o tematyce filozoficznej, religijnej, rytmika i harmonika kompozycji odbiegała o prostych wzorów, sięgano po cytaty muzyki klasycznej, a grę charakteryzowała wirtuozeria⁴. Jednym

---

¹ Karl Jenkins w Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Karl_Jenkins (16.11.2014)

² Rainer Kunze, *Der Komponist Karl Jenkins*. Strona internetowa Basileia-Chor, <http://www.basileiachor.de/komponistjenkins.html> (16.11.2014). Założycielem grupy był trębacz Ian Carr.

³ Hasło *Progressive Rock*, zamieszczone na stronie niemieckiej Wikipedii http://de.wikipedia.org/wiki/Progressive_Rock (16.11.2014).

⁴ Hasło *Rok progresywny* zamieszczony na stronie http://pl.wikipedia.org/wiki/Rok_progresywny (16.11.2014).

z nowych kierunków w muzyce, którym interesował się zespół „Soft Machine”, był rozwijający się w latach 60., szczególnie w USA minimalizm⁵. Z zespołem tym wystąpił Jenkins w Carnegie Hall, na londyńskich Promsach oraz na Newport Jazz Festival w Rhode Island⁶. Współpraca Jenkinsa jako kompozytora i instrumentalisty z „Soft Machine” trwała do czasu rozpadu zespołu w 1978 roku, ostatni wspólny występ miał miejsce w 1984 roku⁷. Na lata 80. XX wieku przypada działalność kompozytorska, Jenkins pisze wiele muzyki do reklam, co przyniosło mu wielki rozgłos, m.in. suita na smyczki *Palladio* (inspirowana budowłami wybitnego włoskiego architekta XVI w. Andrea Palladio), napisana dla De Beers, posiadającej siedzibę w Luksemburgu największej firmy produkującej diamenty⁸.

Kompozycje

Na lata dziewięćdziesiąte przypada krystalizacja indywidualnego stylu kompozytora. Wykorzystał on zdobyte doświadczenia w zakresie muzyki pop i symfoniki, które połączył z nowymi elementami, sakralną muzyką chóralną oraz kulturą etniczną.

Przełomowe znaczenie w twórczości Karla Jenkinsa miała kompozycja muzyki do telewizyjnej reklamy amerykańskiej firmy lotniczej Delta Air Lines, zatytułowana *Adiemus*. Piosenka ta zapoczątkowała nowy nurt w muzyce Jenkinsa, oparty na połączeniu homofonicznego śpiewu chóralnego z orkiestrą, ze znaczącą rolą perkusji i elementami muzyki etnicznej. Karl Jenkins zastosował do kompozycji wynaleziony przez siebie język, składający się z sylab i słów, które czasami sprawiały wrażenie mowy w języku łacińskim lub afrykańskim. Partia głosu wokalnego traktowana instrumentalnie zawiera wokalizy. Niezwykle powodzenie nowej muzyki Jenkinsa stało się impulsem do utworzenia projektu muzycznego *Adiemus*. Obejmował on koncerty w wielu krajach ze specjalnie napisaną muzyką, następnie zarejestrowaną na pięciu albumach płytowych⁹. Seria *Adiemus* odniosła wielki sukces, zapewniając Jenkinsowi uzyskanie 17 złotych i platynowych płyt¹⁰.

Kolejny etap w twórczości Karla Jenkinsa wyznacza *Msza pokoju The Armed Man (A Mass for Peace)*, skomponowana w 1999 roku. Otwiera ona religijny nurt kompozycji wokально-instrumentalnych do tekstów łacińskich od *Dewi Sant* (Święty Dawid) na chór mieszany i orkiestrę z 1999 roku po *Gloria* i *Te Deum* z 2010. W kompozycjach religijnych kompozytor łączy rozmaite gatunki muzyczne oraz muzykę popularną, jazzową, klasyczną i etniczną.

W uznaniu jego twórczości artysta obdarzony został wieloma tytułami i nagrodami: m.in. jest doktorem muzyki Uniwersytetu Walijskiego (Doctor of Music University of Wales), członkiem zwykłym i nadzwyczajnym Royal Academy of Music, członkiem zwykłym Cardiff University, Metropolitan University w Swansea. W 2008 roku jego kompozycja *The Armed Man* została umieszczona na pierwszym miejscu listy „Top 10 utworów żyjących kompozytorów”, ogłoszonej przez Classic FM. W 2005 roku Karl Jenkins otrzymał od Królowej Elżbiety II order Officer of the Most Excellent Order of the British Empire (Oficerskim Orderem Imperium Brytyjskiego), a w 2010

---

⁵ R. Kunze, *op. cit.*

⁶ Br. Aut. *Karl Jenkins Biography*, zamieszczona na stronie BBC, Wales Music <http://www.bbc.co.uk/wales/music/sites/karl-jenkins/pages/biography.shtml> (16.11.2014)

⁷ Hasło Karl Jenkins, *op. cit.*

⁸ Ibidem.

⁹ Zob. Hasło *Adiemus* na niemieckiej Wikipedii oraz R. Kunze, *op. cit.*

¹⁰ R. Kunze, *op. cit.*

roku, z okazji urodzin Królowej, za swoje osiągnięcia w dziedzinie muzyki otrzymał order Commander of the Most Excellent Order of the British Empire¹¹.

Projekt *The Armed Man*

Msza *The armed Man*, nazwana także *Mass for Peace* została napisana na zamówienie Brytyjskiego Muzeum Broni (Royal Armouries), które zamierzało włączyć kompozycję w projekt edukacyjny, mający na celu uświadomienie młodemu pokoleniu jak istotna jest kwestia pokoju na świecie, poprzez ukazanie okropności wojny. To muzyczne wołanie o pokój powstawało, kiedy z końcem stulecia mieszkańcy Kosowa doznawali okrucieństw wojny, stąd dedykacja kompozytora dla tego miasta.

Dyrektor Muzeum Guy Wilson wysunął propozycję, aby koniec XX stulecia i początek nowego etapu w historii ludzkości uczcić jakimś specjalnym projektem o trwałej wartości, który byłby związany z pewnymi kwestiami moralnym, wynikającymi z prezentowanych w muzeum zbiorów, a jednocześnie powinien reprezentować kulturę chrześcijańską¹². Pomysł koncertów prezentujących dawne msze zawierające cytaty średniowiecznej pieśni *L'homme armé* o człowieku uzbrojonym, którego należy się bać, wypłynął od Boba Smitha, szefa Działu Opieki nad Ekspozatami (Head of Collection Care), miłośnika muzyki dawnej. Temat ten stał się ideą przewodnią przedsięwzięcia, tym bardziej, że wymowa tekstu nic nie straciła na aktualności. Toczące się wciąż w wielu miejscach na ziemi i w różnych środowiskach kulturowych wojny, nasunęły myśl, aby w ramach cyklu mszalnego (podobnie jak w średniowieczu) zastosować pewien typ „parodii”, poddać kompilacji rozmaite teksty i muzykę, a w rezultacie odwołać się do uczuć i wrażliwości tych, którzy niszczą pokój, a także sprowokować działania pacyfistyczne wszystkich ludzi dobrej woli¹³. Do muzycznej realizacji tego projektu zaproszono właśnie Karla Jenkinsa, który także brał udział w doborze tekstów do kompozycji¹⁴.

Warstwa słowna

W warstwie słownej *The Armed Man* wykorzystano teksty pozostające w sferze sacrum i profanum. Do pierwszej należą słowa *ordinarium missae*, fragmenty *Psalmów* 56 i 59 (w części 4 „Ocal mnie od przeklętych ludzi”¹⁵ [„Save Me From Bloody Man]), fragment *Apokalipsy* 21.4 (cz. 13 „Lepszy jest pokój” [„Baetter is Peace”) oraz arabska modlitwa w języku oryginalnym (cz. 2 „Wezwanie do modlitwy” (Adhaan) [„The Call To Prayers” (Adhaan)]. Teksty świeckie reprezentują: piosenka francuska *L'homme armé* (cz. 1 i cz. 13), tekst Rudyarda Kiplinga (cz. 6 „Hymn przed wojną” [„Hymn before action”), fragmenty ody na cześć św. Cecylii [*Song for Saint Cecilia's Day*] Johna Drydena (cz. 7 „Do ataku! [„Charge!”], wiersz *Gniewne płomienie* [cz. 8 *Angry Flames*] japońskiego poety Tōge Sankichiego, który przeżył zrzucenie bomby atomowej na Hiroshimę i był współzałożycielem kierunku literatury poświęconej tej tragedii (zbiór *Gembatsu shishū – Poematy o bombie atomowej*)¹⁶, fragment „Pochodnie” [„Torches”) z hinduskiego eposu *Mahabharata* (cz. 9), tekst „Już działa

¹¹ Informacje na stronie internetowej wydawcy kompozycji Jenkinsa – Boosey&Hawkes. http://www.boosey.com/pages/cr/composer/composer_main.asp?composerid=2764&ttype=BIOGRAPHY&ttitle=Biography (8.01.2015).

¹² Guy Wilson, *Karl Jenkins. The Armed Man: A Mass for Peace*. Informacje zamieszczone w książeczce do nagrania CD, firma EMI Classic 2001. W książeczce brak numeracji stron.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Wszystkie tłumaczenia z języka angielskiego są autorstwa Jacka Słupskiego.

¹⁶ Hasło *Tōge Sankichi* w niemieckiej Wikipedii http://de.wikipedia.org/wiki/Tōge_Sankichi (19.11.2014). W wyniku wybuchu nuklearnego poeta zachorował i w 1953 r. zmarł na białaczkę.

umilkły” [„Now The Guns Have Stopped”] Guya Wilsona (cz. 11) oraz fragment „Lepszy jest pokój” [„Better is Peace”] z *Le Morte d'Arthur* [Śmierć Artura] (cz. 13) Sir Thomasa Malory'ego, wiersz Alfreda Lorda Tennysona *In Memoriam A.H.H.*¹⁷ (cz. 13). W cyklu mszalnym pominięte zostały części *Gloria* i *Credo*, ponadto kompozytor zmienił nieco następstwo pozostałych fragmentów mszy. Błagalne *Agnus Dei* i modlitwa o pokój następują po przedstawionych okropnościach wojennych, zaś po odcinku „Kiedy działa umilkły” rozbrzmiewa „Błogosławieństwo” (*Benedictus*).

Kompozycję tekstów ująć można w trzy następujące fazy:

Fazę pierwszą, obejmującą części „Człowiek uzbrojony” (cz. 1), „Wezwanie do modlitwy” (cz. 2), „Kyrie eleison” (cz. 3), „Ocal mnie od przeklętych ludzi” (cz. 4), „Sanctus” (cz. 5); faza ta wyraża obawy i strach przed wojną, zawiera modlitwę chrześcijańską i muzulmańską skierowaną do Boga, a prośba o miłosierdzie może być rozumiana jako suplikacja o zachowanie pokoju („Hymn przed wojną” – cz. 6, to prośba o zwycięstwo nad wrogiem);

Faza druga tworzy teatr wojny, odnoszący się do walk, które miały miejsce w ubiegłych stuleciach, ale także do wojen rozgrywających się współcześnie w różnych zakątkach świata. Zawiera ona realistyczny opis bitwy wyrażony okrzykami „Do ataku” (cz. 7), przerażającą wizję ataku nuklearnego w Japonii podczas II wojny światowej („Gniewne płomienie”, cz. 8), opis zagłady ludzi i zwierząt („Pochodnie”, cz. 9);

Faza trzecia to sfera pokoju – ponownie powraca nastrój modlitwy „Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata” (cz. 10), która być może została wysłuchana, skoro „Już działa umilkły” (cz. 11); pozostaje jednak płacz nad grobem przyjaciela¹⁸, przechodzący najpierw w dziękczynienie, że oto wojna się skończyła „Błogosławiony, który idzie w imię Pana, Hosanna na wysokości” (cz. 12), a potem w oczywiste stwierdzenie: „Lepszy jest pokój niż wojna” (cz. 13). Powraca zawsze aktualne ostrzeżenie przed „Człowiekiem uzbrojonym”, po czym następuje finalne przesłanie: „niech uchodzi: tysiące wojen, fałsz, żądza złota, ciemność, a wejdą pokój, prawda, bohaterzy i wolni mężowie, większe serca i delikatniejsze ręce, niech nastąpi tysiąc nowych lat pokoju, niech wejdzie Chrystus”. Po tej wykrzyczanej apoteozie radości następuje *quasi*-chorał, z obietnicą zawartą w *Apokalipsie*, że już „nie będzie ani żałoby, ani krzyku, ni trudu”, dlatego – „Chwalcie Pana”.

Muzyczna realizacja i retoryczna wypowiedź

Msza *The Armed Man* napisana jest na chór i orkiestrę, o podwójnej obsadzie instrumentów dętych drewnianych, ponadto w skład wchodzi flet piccolo, rożek angielski, klarnet basowy, kontrafagot, 4 rogi, 3 trąbki, 3 puzony, tuba, kotły, 5 zestawów instrumentów perkusyjnych¹⁹ oraz smyczki. Opcjonalnie niektóre fragmenty dzieła mogą być realizowane solowo przez śpiewaków z chóru (w tym przez dziecięcego

¹⁷ Wiersz poświęcony pamięci Artura Henry'ego Hallama, przyjaciela Tennysona.

¹⁸ Tekst Guya Wilsona wyraża ból po stracie przyjaciela podczas pierwszej wojny światowej, której byli uczestnikami. Informacja autora zamieszczona w booklecie nagrania *The Armed Man* w formacie DVD, nagranie EMI Classic 2005, brak numeracji stron.

¹⁹ Skład instrumentów perkusyjnych jest następujący, 1 perkusja: tom-toms, taiko (japoński wielki bęben); 2 perkusja: congas, tom-toms, floor tom-tom, snare drum, tenor drum, bass drum, 3 perkusja: chekere, wind chimes, tambourim, floor toms, low tom-toms, cymbals, 4 perkusja: tubular bells, low 'D' bell (ad lib.), triangle, field drum, snare drum, bass drum, cymbals, 5 perkusja: mark tree, tambourine, surdo (brazylijski basowy, głęboki werbel), tam-tam, drum kit (zestaw jazzowy). Nazwy instrumentów zamieszczone w partyturze na stronie internetowej wydawnictwa Boosey&Hawkes <http://www.boosey.com/pages/cr/perusals/score.asp?id=1181> (30.11.2014).

śpiewaka), natomiast część druga – „Wezwanie do modlitwy” – wymaga wykonawcy z kręgu kultury islamskiej.

Kompilacja elementów dzieła muzycznego dostosowana jest przez kompozytora do retorycznej wymowy tekstu. Części o tekście liturgicznym opracowane są w sposób, charakterystyczny dla utworów chóralnych kompozytora. Melodyka jest kantylenowa, z wyjątkiem *Sanctus*, gdzie rytmika marszowa i rytm punktowany rozbijają płynność melodii. Kształtowanie formy odbywa się na zasadzie minimalistycznej powtarzalności, tutaj regularnych fraz i zdań muzycznych, co powoduje, że melodie z kompozycji Karla Jenkinsa są łatwe do zapamiętania. Dodatkowo, ich dobrą rozpoznawalność wspiera wyrazista rytmika oraz forma ABA¹. Kompozytor stosuje przede wszystkim skale dur-moll, ale często w rozmaitych odmianach oraz akordy o budowie tercjowej, jednak połączenia funkcji są często zaskakujące, nietypowe dla harmoniki funkcyjnej. Charakterystyczne dla Jenkinsa jest stosowanie ostinat, nut pedałowych, które w połączeniu ze współbrzmieniami trójdźwiękowymi tworzą specyficzny koloryt. Do języka harmonicznego należą także alteracje pojedynczych składników akordów. Inwencja melodyczna oraz koncepcja harmoniczna Jenkinsa pozwala na dokonanie pewnych analogii z estetyką kompozycji Gabriela Faurého.

Części z tekstami biblijnymi (nr 4 i 13), a także fragment, oparty na *Mahabharacie* zawierają archaizację w postaci śpiewu psalmodycznego. Końcowy *quasi*-chorał *a cappella* kształtowany jest na wzór Bachowski, jednak w głosach akompaniujących melodii sopranu występują znacznie drobniejsze wartości rytmiczne.

Ramy kompozycji (cz. 1 oraz 13) stanowi średniowieczna piosenka francuska *L'homme armé*. W części pierwszej, na tle nieustannie wybijanego trójdzielnego schematu rytmicznego, melodia o „uzbrojonym człowieku” powtarza się sześciokrotnie w rozmaitych konstelacjach fakturalnych i głosowych, śpiewana jest unisono lub wielogłosowo, zamiennie przez pary głosów lub też cały chór, z towarzyszeniem coraz większej obsady instrumentów, aż do kulminacyjnego tutti orkiestry w dynamice *fortissimo possibile* (zakończenie części otwierającej dzieło). Melodia powraca w finale kompozycji, tym razem w modusie miksolidyjskim (oryginał w modusie doryckim) i ze słowami „Lepszy jest pokój niż wojna”. Jeszcze raz pojawia się piosenka francuska, na tle schematu rytmicznego z pierwszej części. Kontrast, wynikający z odmiany tercji w pierwszym tetrachordzie sprawia wrażenie tonacji molowej w pierwszej, durowej w finalnej, co odpowiada antytetycznym nastrojom obu części.

Czynnikiem wyróżniającym, stanowiącym rodzaj *memento* jest w *Mszy pokoju* idea ukazania wojny i jej dramatycznych skutków, dlatego rytmika marszowa staje się tu jakby motywem przewodnim, przenikającym kompozycję (części 1, 5, 6, 7, 10, 13). Drugim toposem wojennym stają się w mszy *The Armed Man* fanfarowe motywy grane przez trąbki, ironicznie użyte np. w *Sanctus*, stanowiące kontrpunkt do słów pełnych uwielbienia Boga („Święty, Pan Bóg zastępów, pełne są niebiosa i ziemia chwaly Twojej”). Skoro w tak wielu miejscach ziemskiego globu toczą się wciąż wojny, jakże ten Bóg jest uwielbiany? Analogicznie, motywy trąbek pojawiają się w *Agnus Dei*, gdzie człowiek wierzący zwraca się do Boga z prośbą o pokój, którego nie ma. Poprzez taki sposób retorycznej wypowiedzi nawiązuje Karl Jenkins do tradycji klasycznej *Missa in tempore belli* Haydna oraz Beethovenowskiej *Missa solemnis*, w których sygnały trąbek i kotłów uznawane powszechnie jako odgłosy wojenne korespondują z modlitwą o pokój.

W kompozycji Karla Jenkinsa retoryka użyta jest w kontekście emfatycznym i onomatopeicznym. Uwidaczniają to już określenia wykonawcze, zamieszczone na początku każdej części.

Faza modlitwy:

1. *The Armed Man (L'homme armé) – Marziale* (do pięciu werbli) trójdzielny schemat rytmiczny, jednak w ramach metrum 12/8, z akcentami na pierwszą i czwartą część taktu, nadaje marszowy charakter, nieustannie powtarzany, budzi niepokój przed człowiekiem uzbrojonym i stanowi zapowiedź wojny;
2. *The Call To Prayers (Adhaan)* – wezwanie do modlitwy muzułmańskiej (melodia tradycyjna, niezapisana w partyturze);
3. *Kyrie – Pietoso* (*Kyrie* temat I, *Kyrie* temat II, *Christe After Palestrina* zawiera cytat z części „Christe eleison” Palestrinowskiej *Missa L'homme armé* na tle instrumentów *colla parte* – imitacja, *Kyrie* temat I, *Kyrie* temat II), kantylenowa modlitwa, forma ABABA C ABABA;
4. *Save Me From Bloody Man – Largo. Con alcuna licenza, in the style of Gregorian chant*, chór męski *a cappella*; psalmodyczna prośba o wyrwanie człowieka z rąk wrogów, wariacyjne kształtowanie frazy $a^1 a^2 a^3 b$;
5. *Sanctus – Affretando*, rytmy marszowe i sygnały trąbek „zapowiedź wojny”, gorzka ironia do słów uwielbienia Boga, ABBCD BCDA;
6. *Before Action – Eroico*, dwuzwrotkowa modlitwa o odwagę w boju, na tle marszowego schematu rytmicznego na 3/4, „tremolo” instrumentów dętych, prośba do Jehowy o zwycięstwo przechodzi z „pokornego” f-moll do zwycięskiego Des-dur, forma AA¹.

Teatr wojny:

7. *Charge – Bravura*, dominacja instrumentów dętych i perkusji, schematy rytmiczne, sygnały trąbek i rogów, ilustracja zgiełku bitewnego polimetria – chór śpiewa na 6/4, orkiestra 12/8 i jęku zgnębionej ludzkości *passus duriusculus* „Błogosławiony ten, co ginie dla swej ojczyzny”, okrzyki „Do ataku”, złowrogo brzmiąca perkusja (*taiko*, werble, tom-tom), finalny krzyk chóru na nieokreślonej wysokości, na tle zgiełkowej gry orkiestry w dynamice *crescendo*, wreszcie nagła cisza *Aposiopesis* („30” silence”), krajobraz po bitwie – w *Larghetto* trąbka solo gra nieco odmieniony brytyjski hymn dla poległych żołnierzy (ang. *The Last Post*), w zakończeniu na tle długich dźwięków unisono orkiestry;
8. *Angry Flames – Lagrimoso*, po ośmiu uderzeniach dzwonu i żalostnej melodii dwóch trąbek (motywy pentatoniczne, współbrzmienia kwint równoległych, przewijające się przez całą część) następuje przejmujące wyznanie świadka wybuchu bomby atomowej (poety japońskiego Tōge Sankichiego). Cała część jest dialogiem recytatywnym solowych fraz, przerywanych interwencjami chóru, śpiewającego bądź to motywy psalmodyczne (z obecnym zawsze interwałem kwinty) bądź chromatyczne (*passus duriusculus*), będące ilustracją jęku ofiar, kłębiący się grzyb atomowy wyobraża trzymany przez całą część dźwięk „d” (co najmniej od czasu *Requiem* Mozarta tonacja d-moll jest utożsamiana ze śmiercią) w partii instrumentów smyczkowych. Przerazająca „pustynia śmierci” wyobrażona niezwykle prostymi środkami muzycznymi.
9. *Torches – Angoscioso*, kontynuacja nastroju przedstawiającego „krajobraz po bitwie”, lecz tym razem ofiarami są zwierzęta. Wprowadzenie stanowią cztery akordy orkiestry o ostrym brzmieniu (są to bitonalne akordy Es-dur i e-moll oraz Cis-dur i C-dur) ilustrujące grozę sytuacji. Archaiczny tekst *Mahabharaty* realizowany jest tu przez psalmodyczne pary głosów lub jeden głos chóralny, które łączą się wszystkie w finalnym okrzyku „Pochodnie” („Torches”), jakby ilustrującym wybuchające płomienie (współbrzmienie a-e-h). Pomiedzy odzywkami głosów wokalnych rozbrzmiewa ta sama smutna melodia rożka an-

gielskiego. Niepokój ginącej fauny podkreśla ościnatowy akompaniament smyczków nieustannie powtarzanych synkopowanych akordów mollowych z septymą wielką.

Cisza po bitwie – powrót pokoju:

10. *Agnus Dei – Larghetto*, ostatnią fazę kompozycji otwiera prośba o pokój, a jej wagę podkreśla zmieniony nieco tekst tej części *ordinarium missae*. Tylko jeden raz wypowiedziane są słowa „zmiłuj się nad nami”, natomiast dwukrotnie „Baranku Boży [...] obdarz nas pokojem”. Błagalna modlitwa, oparta na opadającej melodii tonacji C-dur staje się tu quasi refrenem ABCA¹ B¹A² (A „Agnus Dei” (I), B „qui tollis”, C „Agnus Dei” (II)). Akompaniament do tej części opracowany jest w formie ościnatą akordów w rytmie czterech ćwierćnut, granych przez trzy puzony i tubę, przez co sprawia wrażenie marsza żałobnego, to jakby powrót z wojny, czego toposem jest sygnałowy motyw trąbki (lub trąbek) i odprowadzenie zmarłego przyjaciela na miejsce wiecznego spoczynku, o czym informują słowa następnej części kompozycji.
11. *Now The Guns Have Stopped – Adagissimo e sostenuto*, teraz, kiedy działa umilkły, pozostaje pustka po stracie przyjaciela. Smyczki *con sordino* intonują melodię *lamentoso*, której ascetyczność podkreślają współbrzmienia kwintowo-kwartowe. Z niej wywiedzione są motywy oddzielające psalmodyczne wyznania żalu nad grobem bliskiej osoby (solo sopranu) na tle stojących współbrzmień także kwartowo-kwintowych.
12. *Benedictus – Molto largo*, pieśń dziękczynna w D-dur, po zakończeniu działań wojennych (zmodyfikowany nieco tekst „Benedictus – Hosanna – Benedictus”). Rozpoczyna ją rozbudowane solo wiolonczeli (ABA), a wzniosła melodia utrzymana jest w wysokim rejestrze (Beethovenowskiej proweniencji²⁰). Przebieg formy wyznacza następstwo części instrumentalnej (solo wiolonczelowe), chóralnej (*Benedictus* i *Hosanna* – A²AC) oraz łącznie obu partii (A³). Z wyrażającą błogosławieństwo kantyleną, kontrastuje eksplozja radości czterokrotnej eksklamacji „Hosanna”, której w dynamice *fortissimo* towarzyszy *tutti* orkiestry.
13. *Better is Peace – Giocoso*. Finał kompozycji stanowi powrót tematu czołowego, który zaopatrzone w nowy tekst „Lepszy jest pokój od wojny” zyskuje nową semantykę, stąd użycie skali miksolidyjskiej. Konstrukcja formalna tej części, która jest najbardziej rozbudowana w całym cyklu kompozycyjnym, przypomina finały operowe XVIII w. zw. kupletami. Na wzór rondo powtarza się melodia stanowiąca rodzaj refrenu, w partii orkiestry, wyrażająca euforyczną radość z powracającego pokoju. Są to figuracje w postaci *circulatio* grane przez instrumenty dęte drewniane z fletem piccolo i altówką, na tle powtarzanego schematu rytmicznego perkusji z inicjalnej części utworu. We fragmencie tym kompozytor pod względem charakteru nawiązuje do ostatniej części *VII Symfonii* Beethovena. Apoteoza radości przebiega w dwóch fazach: pierwszej z tekstem „Lepszy jest pokój niż wojna” i zawierającej cytaty melodii *L’homme armé*, oraz drugiej, onomatopeicznie „wykrzyczanej” radości: AA (*L’homme armé*) B (*circulatio*, orkiestra) A B C („dzwony”) DD (radość) B DD C. Właśnie w tej drugiej fazie kompozytor uzyskał niezwykle efekt rozdźwięnienia poprzez imitacyjne motywy kwartowo-kwintowe („Ring-Ring”), na tle *tutti* orkiestry, w której rozbrzmiewa zwielokrotniony dźwięk „g”, dominujący w całej części. Onomatopeja odzwierciedla tekst, jest w nim bowiem mowa

²⁰ W *Benedictus* z *Missa solemnis* Beethovena, utrzymanym także w tonacji D-dur, również obecna jest rozbudowana partia solowa skrzypiec w wysokim rejestrze.

o „wydzwanianiu” i „wdzwanianiu” rozumianych tu jako wychodzenie i wchodzenie: „niech wychodzi tysiące wojen, a wchodzi tysiąc lat pokoju [...]”. Najwyższy dźwięk wznoszącej się melodii przypada na słowa będące wyrazem suplikacji ludzkości: „niech wchodzą prawda, pokój, wolność, Chrystus. Nagle triumf ziemskiej radości zostaje przerwany (*aposiopesis*), po czym następuje obietnica Boga, który „otrze z oczu wszelką łzę, a śmierci już odtąd nie będzie” (*Apokalipsa* 21,4). Zastosowane przez kompozytora figury ekspresyjne pozostają w opozycji do poprzedniego fragmentu kompozycji (*mutatio per motus, melopeiam, systhema*), a śpiew *a cappella* wykazuje analogię z chorałem. Dzieło zamyka eksklamacja „Chwalcie Pana” z prostą melodią sopranu w ruchu ćwierćnotowym, której towarzyszy melizmatyczny, imitacyjny kontrapunkt, zgodny z retoryczną wymową tekstu.

Zakończenie

Utwory Karla Jenkinsa należą do najczęściej prezentowanych kompozycji spośród współcześnie żyjących twórców. Jego *The Armed Man: A Mass for Peace* w 2014 roku została wykonana prawie 2000 razy w dwudziestu krajach²¹. Po raz pierwszy kompozycja została zaprezentowana w Royal Albert Hall 25 kwietnia 2000 roku, następna jej interpretacja miała miejsce na antenie londyńskiego Radia Classic FM (5 maja). Wielką popularność *Msza pokoju* Jenkinsa zyskała dzięki rozpowszechnieniu jej poprzez nagranie płytowe w 2001 roku (wytwórnia „Virgin”).

Kompozycje Karla Jenkinsa zawdzięczają swoją popularność melodyjności. Jak pisze twórca

[...] moim naturalnym medium są głosy ludzkie – jest to najbardziej charakterystyczny aspekt mojego stylu. Nie jest to jednak ograniczenie – różnorodność muzyczna jest zawsze dobrą rzeczą²².

Kompozytor w swojej muzyce sięga po różne źródła inspiracji i – jak sam siebie określa – „Jest muzycznym turystą”, ponieważ lubi wykorzystywać kulturę rozmaitych narodów (język, muzykę, instrumenty)²³.

Jednak Jenkins bywa niejednokrotnie krytykowany, że pisze muzykę zbyt popularną, „atrakcyjną dla osób o mało wybrednych gustach”, co twórcy bynajmniej nie razi. Twierdzi on bowiem:

Ja po prostu chcę, aby jak najwięcej osób słuchało tego, co skomponuję. Codziennie otrzymuję listy, w których ludzie piszą, że moja muzyka im pomogła²⁴.

²¹ Informacja zamieszczona na stronie internetowej radia Classic FM, w wywiadzie Tima Lihoreau'a z Karlem Jenkinsem dniu 10.02.2014 r., zatytułowanym *Karl Jenkins reflects on his life ahead of his 70th birthday*

<http://www.classicfm.com/composers/jenkins/news/karl-jenkins-birthday-interview-2014/> (10.01.2015).

²² „writing for voices is my natural medium, and the thing that's most unique to my style. But it's not a constraint – musical diversity is always good”. Wypowiedź kompozytora zamieszczona w wywiadzie zatytułowanym *Karl Jenkins Talks Hall Of Fame*, z nieznanym redaktorem Radia Classic FM <http://www.classicfm.com/composers/jenkins/guides/karl-jenkins-talks-hall-fame/> (10.01.2015).

²³ „I am a musical tourist”. Wypowiedź kompozytora w artykule Lucy Cavendish *Karl Jenkins: 'I am the original Gareth Malone'*, *op. cit.*

Na pytanie o sekret swojego sukcesu kompozytor odpowiada:

Myślę, że piszę przystępną muzykę i robię to zupełnie naturalnie – nie jest to coś, do czego przystępuję z rozmysłem.

Dalej twórca przypomina, że zdobył klasyczne wykształcenie i uprawiał muzykę jazzową, ale obca mu była awangarda i muzyka atonalna²⁵. O nadzwyczajnym sukcesie *The Armed Man*, zdaniem kompozytora, zadecydowało to, że

Ludzie lubią go [utwór muzyczny] śpiewać i grać – w zeszłym roku został wykonany ponad 100 razy! Jest to uniwersalny przekaz o wojnie, który zawsze jest atrakcyjny, choć niekiedy przerażający, jednak charakteryzuje się pewną bezpośredniością, do której ludzie potrafią odnieść się emocjonalnie. Myślę, że kompozytor powinien być świadomy takiej bezpośredniości. Napisano tak dużo muzyki, której nie można usłyszeć już nigdy po premierze – nie mógłbym być kompozytorem piszącym muzykę, której nikt nie chce słuchać²⁶.

W swojej twórczości Karl Jenkins pozostaje bliski estetyce postmodernizmu, wyznaczając:

Mocno wierzę, że przyszłość muzyki leży w pluralizmie stylów i pozostawaniu wiernym – przez kompozytorów i słuchaczy – rodzajom muzyki, które ich poruszają; to wyraża nasze emocje i świat, w którym dzisiaj żyjemy²⁷.

Z inicjatywy Hefina Owena, filmowca i reżysera, przyjaciela kompozytora powstała nowa postać *The armed Man*. Poprzez dołączenie filmów dokumentalnych, przedstawiających wyścig zbrojeń oraz rozgrywające się konflikty wojenne XX wieku, uzyskano nową jakość multimedialną przemawiającą w zwielokrotniony sposób. Premiera wersji audio-wizualnej miała miejsce w Johannesburgu w 2007 roku, pod dyrekcją kompozytora, który uważa, że

---

²⁴ „appealing from the lowbrow downwards”. “I just want as many people to listen to what I compose as possible. I get letters from people every day telling me my music has helped them”. Wypowiedź kompozytora z wywiadu zamieszczonego w przypisie 24. Ibidem.

²⁵ „What’s the secret of your success? I suppose I write accessible music, which I do by nature – it’s not something I set out to do intentionally”. Wypowiedź kompozytora z wywiadu *Karl Jenkins Talks Hall Of Fame*. Zob. przypis 23.

²⁶ „People like to sing it and play it – it’s had more than 100 performances in the past year! There’s a universal message about war, which is always relevant, although sometimes quite horrific, but there’s an immediacy that people can connect with emotionally. I think it’s a composer’s role to be aware of that sense of directness. So much music is never heard again after its first performance – I couldn’t be that kind of composer, who writes music that no one wants to hear”. Wypowiedź kompozytora z wywiadu *Karl Jenkins Talks Hall Of Fame*. Zob. przypis 23.

²⁷ „I firmly believe that the future of music lies in a plurality of styles, each composer and each listener true to themselves and to the music that moves them; that expresses our emotions and the world we live in today”. Wypowiedź kompozytora z dnia 1.03.2013, w wywiadzie *Karl Jenkins reveals new Adiemus album*, zamieszczonym na stronie Radia Classic FM. <http://www.classicfm.com/composers/jenkins/news/karl-jenkins-reveals-new-adiemus-album/> (10.01.2015).

Film wiernie odzwierciedla historię opowiedzianą w tekście utworu; narastanie konfliktu, sam konflikt i okres po nim, a także daje nadzieję na lepszą przyszłość²⁸.

Jenkins skromnie dodaje:

[...] wysłano mi zestaw tekstów o wojnie z różnych źródeł od Biblii, przez Tennysona do Kiplinga. Napisałem muzykę będącą akompaniamentem do tych tekstów²⁹.

Poza działalnością twórczą Karl Jenkins bierze często udział w projektach edukacyjnych, konkursach, warsztatach dobroczynnych. Kompozytor uważa, że

Muzyka uczy lojalności, dyscypliny i umiejętności współpracy z innymi. Ta dziedzina ma kluczowe znaczenie³⁰.

W kontekście najbliższych lat, na które na które przypadają bolesne rocznice związane z wojnami światowymi (2014, 2015, 2018, 2019) *Msza pokoju* Karla Jenkinsa będzie wielokrotnie wykonywana, pełniąc rolę edukacyjną. Kompozycja bowiem „nie tylko opisuje horror wojny, ale daje nadzieję, że konflikt zbrojny zostanie zakończony i nastanie pokój”³¹. W 2014 roku *The Armed Man: A Mass for Peace* była zaśpiewana w ramach projektu instytucji Sing UK, która skupia chóry młodzieżowe z całej Europy, organizuje koncerty i festiwale, prowadzi działalność edukacyjną. Punktem kulminacyjnym tych działań stał się koncert w dniu 28 września 2014 roku w londyńskiej Royal Albert Hall, z udziałem 600 młodych śpiewaków chóralnych z Francji, Belgii, Niemiec, Wielkiej Brytanii³². W obliczu dziejących się wciąż nowych wojen i to nawet z udziałem dzieci, wychowanie młodego pokolenia w poszanowaniu każdego istnienia ludzkiego poprzez wspólne muzykowanie, staje się orężem walki o pokój w świecie.

---

²⁸ Wypowiedź kompozytora zamieszczona na stronie angielskojęzycznej Wikipedii http://en.wikipedia.org/wiki/The_Armed_Man (10.12.2014).

Boosey&Hawkes, wydawca dzieł Jenkinsa <https://www.boosey.com/cr/news/Karl-Jenkins-Armed-Man-commemorates-war-and-peace/100163> (10.12.2014).

²⁹ „I was sent a set of texts about war from the Bible to Tennyson to Kipling. I then wrote the music to accompany it”. Słowa kompozytora z wywiadu zatytułowanego *Karl Jenkins: 'I am the original Gareth Malone'*. Zob. przypis 24.

³⁰ „Music teaches loyalty, discipline, working together,” he said. “It’s crucially important”. Wypowiedź zamieszczona na stronie *Karl Jenkins attends charity singing workshop* <http://www.classicfm.com/composers/jenkins/news/karl-jenkins-attends-charity-singing-workshop/> (11.01.2015).

³¹ „*The Armed Man: A Mass for Peace* commissioned by the Royal Armouries, not only describes the horrors of war but offers the hope of peace as an end to armed conflict”. Słowa zamieszczone na stronie *Karl Jenkins: Armed Man commemorates war and peace* (February 2013) <https://www.boosey.com/cr/news/Karl-Jenkins-Armed-Man-commemorates-war-and-peace/100163cr/news/Karl-Jenkins-Armed-Man-commemorates-war-and-peace/100163> Boosey&Hawkes (11.01.2015).

³² Informacja na stronie <http://www.singuk.org> (11.01.2015).

Bibliografia

- [brak autora] *Karl Jenkins Biography*, zamieszczona na stronie BBC, Wales Music <http://www.bbc.co.uk/wales/music/sites/karl-jenkins/pages/biography.shtml> (16.11.2014)
- Cavendish Lucy, *Karl Jenkins: 'I am the original Gareth Malone'*, na stronie "The Telegraph" <http://www.telegraph.co.uk/culture/music/classicalmusic/10932423/Karl-Jenkins-I-am-the-original-Gareth-Malone.html> (10.01.2015).
- Darasz Wiktor Jarosław, *Antologia poezji angielskiej* <https://sites.google.com/site/apawwiprzekladziewjdarasza/> (16.08.2015).
- Doren Mark Van, *The poetry of John Dryden*, New York 1920, wersja online <http://www.archive.org/stream/poetryofjohndryd00vandiala#page/n5/mode/2up> (16.08.2015).
- Gronau Jerzy, *Wędrowniki po bibliografii Rudyarda Kiplinga* <http://jerzygronau.floydmedia.pl/pdf/wpbrk.pdf> (10.01.2015).
- Hallam Arthur Henry, https://en.wikipedia.org/wiki/Arthur_Hallam (19.11.2014).
- Jenkins Karl, Boosey & Hawkes <http://www.boosey.com/cr/composer/Karl+Jenkins#> (18.11.2014).
- Jenkins Karl, Boosey & Hawkes http://www.boosey.com/pages/cr/composer/composer_main.asp?composerid=2764&ttype=BIOGRAPHY&ttitle=Biography (8.01.2015).
- Jenkins Karl, Official Website <http://www.karljenkins.com/works> (15.11.2014).
- Jenkins Karl, http://en.wikipedia.org/wiki/Karl_Jenkins (16.11.2014).
- Jenkins Karl *The Armed Man: A Mass for Peace* https://de.wikipedia.org/wiki/The_Armed_Man:_A_Mass_for_Peace (16.11.2014).
- Jenkins Karl *The Armed Man*, https://en.wikipedia.org/wiki/The_Armed_Man (16.11.2014).
- Kipling Rudyard, https://pl.wikipedia.org/wiki/Rudyard_Kipling (15.11.2014).
- Kunze Rainer, *Der Komponist Karl Jenkins*. Strona internetowa Basilea-Chor, <http://www.basileiachor.de/komponistjenkins.html> (16.11.2014).
- Progressive Rock, http://de.wikipedia.org/wiki/Progressive_Rock (16.11.2014).
- Rok progresywny http://pl.wikipedia.org/wiki/Rok_progresywny (16.11.2014).
- Sankichi Tōge, http://de.wikipedia.org/wiki/Tōge_Sankichi (19.11.2014).
- Tennyson Alfred, https://pl.wikipedia.org/wiki/Alfred_Tennyson.
- Wilson Guy, *Karl Jenkins. The Armed Man: A Mass for Peace*. Informacje zamieszczone w książeczce do nagrania CD, firma EMI Classic 2001.

Wywiady z Karlem Jenkinsem

- [brak autora] redaktor Radia Classic FM, *Talks Hall Of Fame*, <http://www.classicfm.com/composers/jenkins/guides/karl-jenkins-talks-hall-fame/> (10.01.2015).
- [brak autora] redaktor Radia Classic FM, *Karl Jenkins reveals new Adiemus album* wypowiedź kompozytora z dnia 1.03. 2013, <http://www.classicfm.com/composers/jenkins/news/karl-jenkins-reveals-new-adiemus-album/> (10.01.2015).
- Lihoreau Tim, *Karl Jenkins reflects on his life ahead of his 70th birthday*, wywiad z Karlem Jenkinsem dnia 10.02.2014. <http://www.classicfm.com/composers/jenkins/news/karl-jenkins-birthday-interview-2014/> (10.01.2015).

The ideas of humanism and the pacifist message in *The Armed Man: A Mass for Peace* by Karl Jenkins

SUMMARY

Karl Jenkins's *The Armed Man: A Mass for Peace* was commissioned by Guy Wilson, head of the Royal Armouries, to celebrate the start of the twenty-first century. The work was intended to present pacifist ideas and warn against war. The composer used the Latin text of the Ordinary of the Mass, as well as extracts from psalms, an Arabic prayer (in the original) and various literary texts dealing with the atrocities of war.

The music is based on a stylistic duality: the Mass sections are dominated by cantilena melody and quasi-functional harmony, while the sections constituting a musical rendering of the 'theatre of war' are treated freely, providing a sonic illustration of various sounds of war. The work contains 'music within music': a quotation from the mediaeval work *L'homme armé* as a warning against armed conflict. The dominant march rhythms and the trumpet fanfare motifs constitute a war topos. Thanks to its emotional impact, Jenkins's *Mass for Peace* for choir (with an ethnic soloist from the Arabic musical world) and orchestra has enjoyed enormous popularity. By 2014, it had been performed nearly 2,000 times.

Keywords: Karl Jenkins, *The Armed Man: A Mass for Peace*, *L'homme armé*, contemporary British music